

در آرزوی «خرامی» به جای «خرابی»

سید محمد دبیرسیاقی

در بیت هفتم غزل خواجه حافظ شیرازی با مطلع:

ای فروغ ماه حسن از روی رخشان شما
آب روی خوبی از چاه زرخدان شما

آمده است:

دل خرابی می کند، دلدار را آگه کنید
زینهار ای دوستان، جان من و جان شما

«خرابی کردن» را که تمامی نسخه‌های دیوان حافظ همین ضبط را دارند، فرهنگ‌ها و از جمله لغتنامه دهخدا به معنی «بیتابی کردن و ناشکیبا بودن» با همین بیت به عنوان شاهد آورده‌اند و نیز «ایجاد ویرانی و تباهی کردن» و معنی متداول‌تر «آلودن به ناپاکی و ریستن»؛ که معنی اخیر زودتر از معانی دیگر متبادر به ذهن می‌شود و پیداست که مطلقاً مناسب کلام لسان‌الغیب شیرازی نیست.

می‌دانیم «خرام» از مصدر خُرامیدن معنی «به میهمانی رفتن» دارد و معمولاً با کلمه «نُوید» به معنی «خوانده و دعوت شدن به میهمانی» می‌آید چنان‌که در داستان «رستم و اسفندیار» از زبان رستم در گله از اسفندیار که او را به میهمانی خود نخوانده بود، آمده است:

خُرامی نیرزید مهمان تو
چنین بود تا بود پیمان تو

با توجه به کلمه خُرامی (با یاء وحدت) و تفاوت آن در ظاهر با کلمه «خرابی» در بیت حافظ که حرف چهارم کلمه اخیر یعنی «ب» ممکن است در تحریر نقطه آن نوشته نشده یا محو شده باشد و شبیه «خرامی» به چشم آید، می‌توان پنداشت که در اصل هم «دل خرامی می‌کند...» بوده است. یعنی: دل قصد رفتن به میهمانی کرده است؛ هان خدا را، ای دوستان! دلدار را که میزبان خواهد بود آگاه سازید... البته نسخه‌ای اصیل باید این نظر را تأیید کند تا «خرابی» که شایسته دیوان حافظ نیست، از همه نسخه‌ها پاک گردد.

۱. دیوان حافظ، به اهتمام محمد قزوینی و قاسم غنی، تهران: ۱۳۲۰ ش، ص ۱۰.
۲. شاهنامه، به کوشش محمد دبیرسیاقی، داستان رستم و اسفندیار، بیت ۳۱۴۲.

